

TOTTO

YHDISTYKSEN KOKO NIMI JA MERKIT

Marketta Harju-Autti

KOTISEUTUYHDISTYS Rovaniemen Totto ry on perustettu 7.9.1951. Tapahtumaa on kuvannut yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja MATTI PERUNKA, joka artikkelissaan kertoo nimeksi valitun totto-sanana historiaa. Lisäksi hän kuvaa yhdistyksen merkin valintaa ja taustaa. (Totto I, 5–8.) Tässä artikkelissa käsitellään *totto*-sanaa, *Totto*-nimiä ja nimen variaatioita. Yhdistyksen koko nimeä, sen variaatioita ja käytössä olevia merkkejä kuvaan yhdistyksen koko toiminnan eli 70 vuoden ajalta.

♦ TOTTO – SANA JA NIMET ♦

PERUSTETUN yhdistyksen nimeksi tuli *Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto*. Perunka kertoo, että *Totto*-nimeä oli ehdottanut perustajajäseniin kuulunut FRANS HANNI. Sanan merkitystä on tässä yhteydessä kysytty Suomen Akatemian kielitoimistolta, jonka vastauksessa todettiin, että sanalla on merkitys 'tuli'. Kokouksessa nimeä on pidetty vertauskuvallisena yhdistyksen nimeksi. (Totto I, 5–7.) **K**ielitoimisto on vuodesta 1976 lähtien kuulunut Kotimaisten kielten keskuksen, johon kuuluvat myös Nimiarkisto ja Suomen murteiden sana-arkisto. Näiden antamia tietoja tulee esille tässä artikkelissa.

SANAKIRJATIEDOT JA TAIVUTUS

SANAN *totto* alkuperästä eli etymologiasta on tietoa sanakirjassa Suomen sanojen alkuperä (1990) s. v. *totto*. Siellä se kerrotaan, että sana on alkuperältään ruotsalainen, esim. muinaisruotsin *eldsto* 'tulisija taivasalla'.

Nykysuomen sanakirjassa (1951) on s.v. *totto**. Merkitykseksi selitetään 'hist. kookas keilamainen nuotiorakennelma, joka sytytettiin merkkivalkeaksi esimerkiksi vihollisen tunkeutuessa maahan. Tottoja on aikoinaan rakennettu pitkin Suomenlahden rannikkoa ja saaristomerta. Sanan muita merkityksiä ovat 'avoin takka, tuohitorvi, lakeis- tms. savutorvi'. Sanakirjassa taivutusmallisanaksi annetaan taivutustyyppi numero 1, mallisana on *katto*. Hakusanan jälkeen on tähti, joka osoittaa, että sana taipuu *tt : t* -astevaihtelussa, siis *totto : toton: totolla, totolta* jne. Taivutettuina vahva-asteisia muotoja ovat nominatiivin lisäksi essiivi (*tottona*) ja illatiivi (*tottoon*). – Rovaniemen murteessa illatiivi on *h:n* säilymisen takia *tothon*.

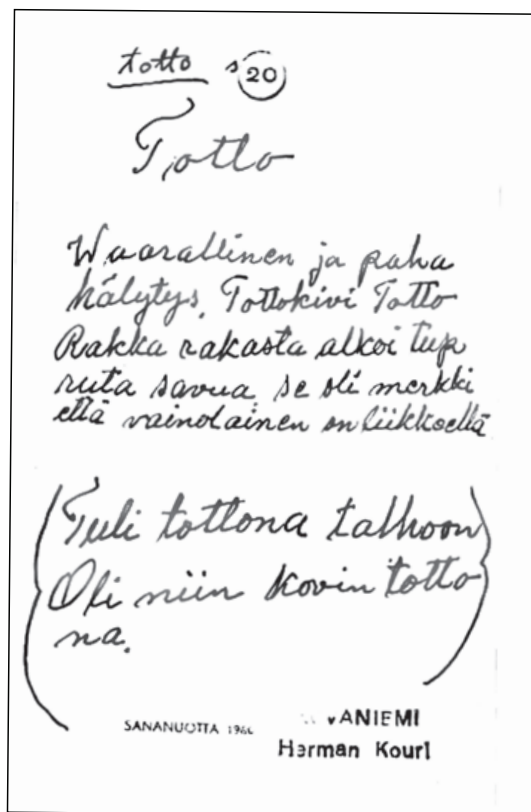
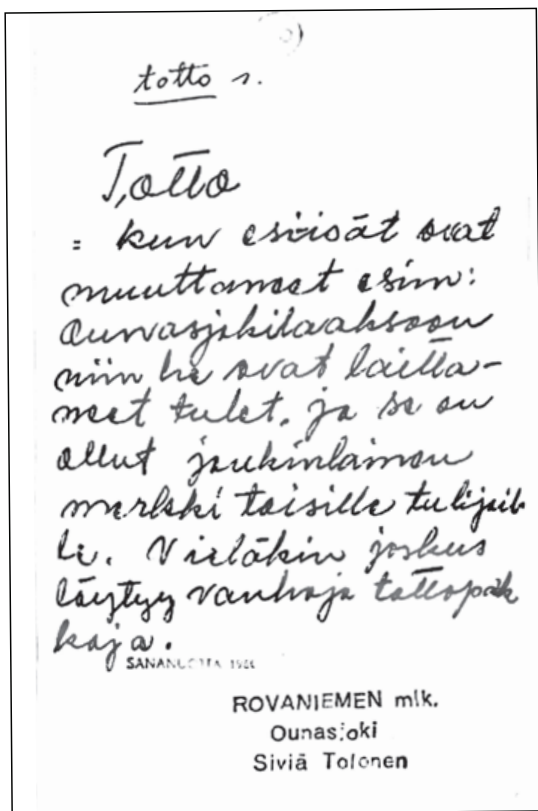
Puhekielessä Rovaniemellä nimeä kuulee joskus taivutettavan ilman astevaihtelua, esimerkiksi *Totton : Tottolla : Tottolle*. Kirjoitettuna tällaista asua tiettävästi ei ole yhdistyksen piirissä käytetty.

TOIVO VUORELAN toimittamassa Kansanperinteen sanakirjassa (1959) on s.v. *totto* – avonainen takka, jossa on suora savujohto, puupölkystä onteloitu savupiippu katolla; merkkivalkean sija vaaran laella; Itä-Suomessa tuohesta tai lepänkuoresta kierretty pitkä, suppilon tai sarven muotoinen torvi. **K**oska sana on harvinainen, se on jätetty pois uudemmista yleiskielen sanakirjoista: Suomen kielen perussanakirjasta (1990–1994) ja Kielitoimiston sanakirjasta (2006).

Tässä yhteydessä on otettava esille se, että *totto*-sanalla ei ole yhteyttä Oy Veikkaus Ab:n sanaan *toto*, jonka merkitys on 'määräsääntöjä noudattava järjestetty vedonlyönti hevoskilpailuissa' (Kielitoimiston sanakirja 2020). Tämä sana on lyhempi asu sanasta *totalisaattori*.

Suomen murteiden sana-arkistoon on tallennettu noin 8 miljoonaa sanatietoa 400 000 sanasta. Tästä aineistosta on vuodesta 1985 lähtien tehty laajaa sanakirjaa. Valmiina tällä hetkellä on verkossa sana-artikkelit väliltä *a*–*lööveri*, joten *t*-alkuisen sanojen julkaisemiseen menee vielä monia vuosia.

Tallennetut arkistotiedot ovat kuitenkin saatavissa. Rovaniemeltä on *totto*-sanasta tallennettu seuraavia tietoja:

Tiedonantajana on Herman Kouri (1888–1970), joka on kutsuttu *Tottorin* ensimmäiseksi kunniajäseneksi 1960. Kotimaisten kielten keskus, Suomen murteiden sana-arkisto.

HISTORIATIETOA TOTTOTULISTA

ROVANIEMEN alueen tottotulista on kirjoitettu eri yhteyksissä. Ne ovat tulleet esille myös yhdistyksen julkaisussa. Totto XII:ssä (1975, 35–58) on JAKOB FELLMANIN kuva ja sivunmittainen elämäkerta sekä hänen artikkelinsa Rovaniemen pitäjästä liitteinen TUOMO ITKOSEN suomentamana. Tottotulet ovat kuvauksessa mukana.

JOUKO VAHTOLA on käsitellyt *Totto*-nimiä väitöskirjassaan (1980). Rovaniemeltä ovat mukana *Tottorakka*, *Totonvaara* ja *Totonkangas*. Vahtola esittää näkökulman, että sana olisi täällä etelähämäläisen asutuskerroksen tuomaa. Lisäksi hän kiinnittää myös huomionsa siihen, että *Totto*-nimiä ei ole Tornionlaaksossa.

Rovaniemen historian ensimmäisessä osassa (1996) Vahtola kertoo Jakob Fellmanin vanhimman kuvauksen tottotulista vuodelta 1827: ”Fellmanin mukaan *totto* oli eräänlainen lennätin, jolla tiedotettiin vihollisen tulosta. Se tehtiin tervaksista, heinistä, oljista ja muista helposti palavista aineista, jotka ladottiin lavalle ja peitettiin tuohilla. Rakennelma asetettiin yleensä hyvin korkean puun latvaan, jotta kun se sytytettiin, loisti hyvin kauas. Niitä laitettiin joen rannoille, sillä joki muodosti tuolloin, kuten nytkin yleisen kulkuväylän, tarpeen mukaan peninkulman päähän toisistaan. Niinpä alin *totto* oli täällä pitäjässä *Tuliniemessä* vähän Ruikan talon yläpuolella, toinen *Totonkentässä* Karvon talon yläpuolella, kolmas Rompasaaren

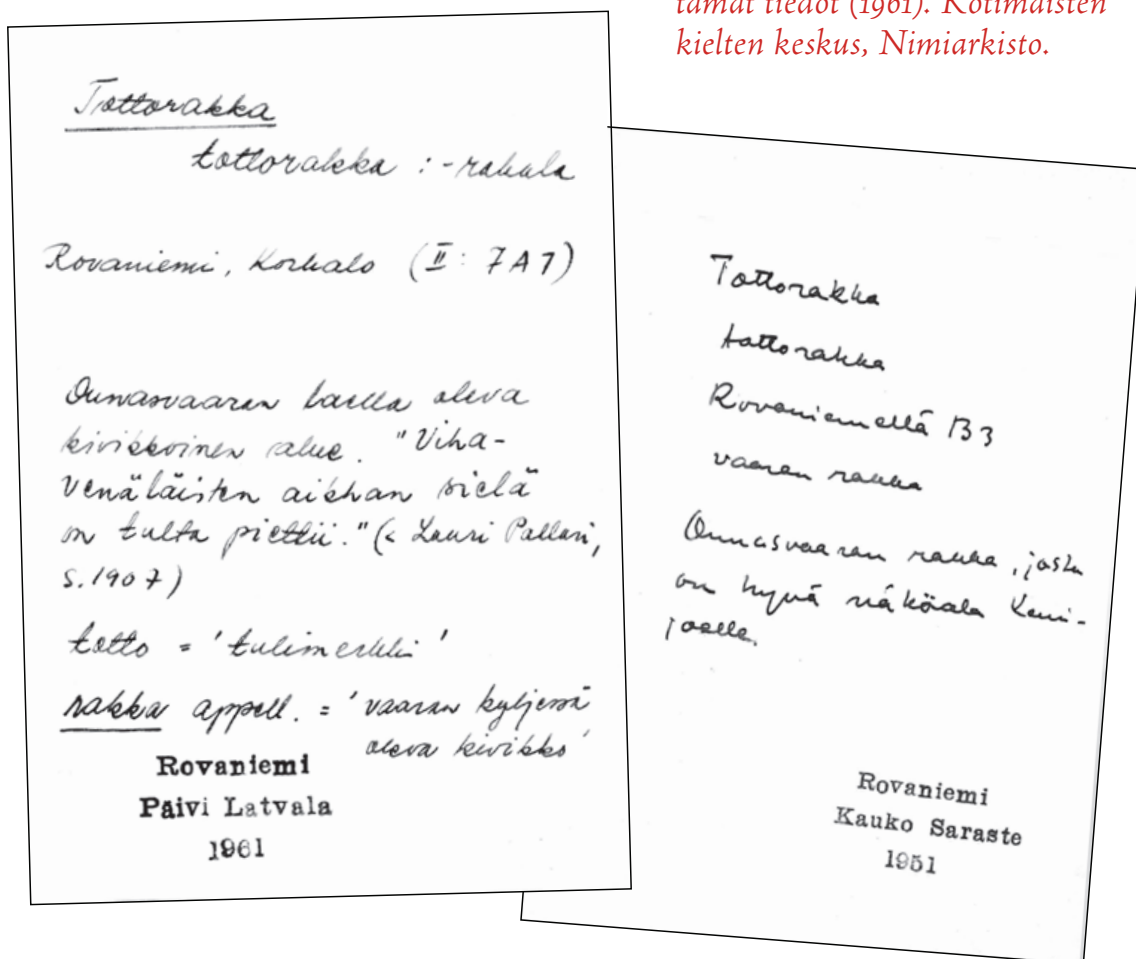
Näkymä Rovaniemen kirkonkylään yli Kemijoen, Ounasvaaralta kuvattuna. Vastarannalla vas. kirkko ja kellotapuli, keskellä Rovaniemen yhteiskoulu ja Konttisen kartano. Kuva Iikka Paavalniemi 1914–1922. Lapin maakuntamuseo.

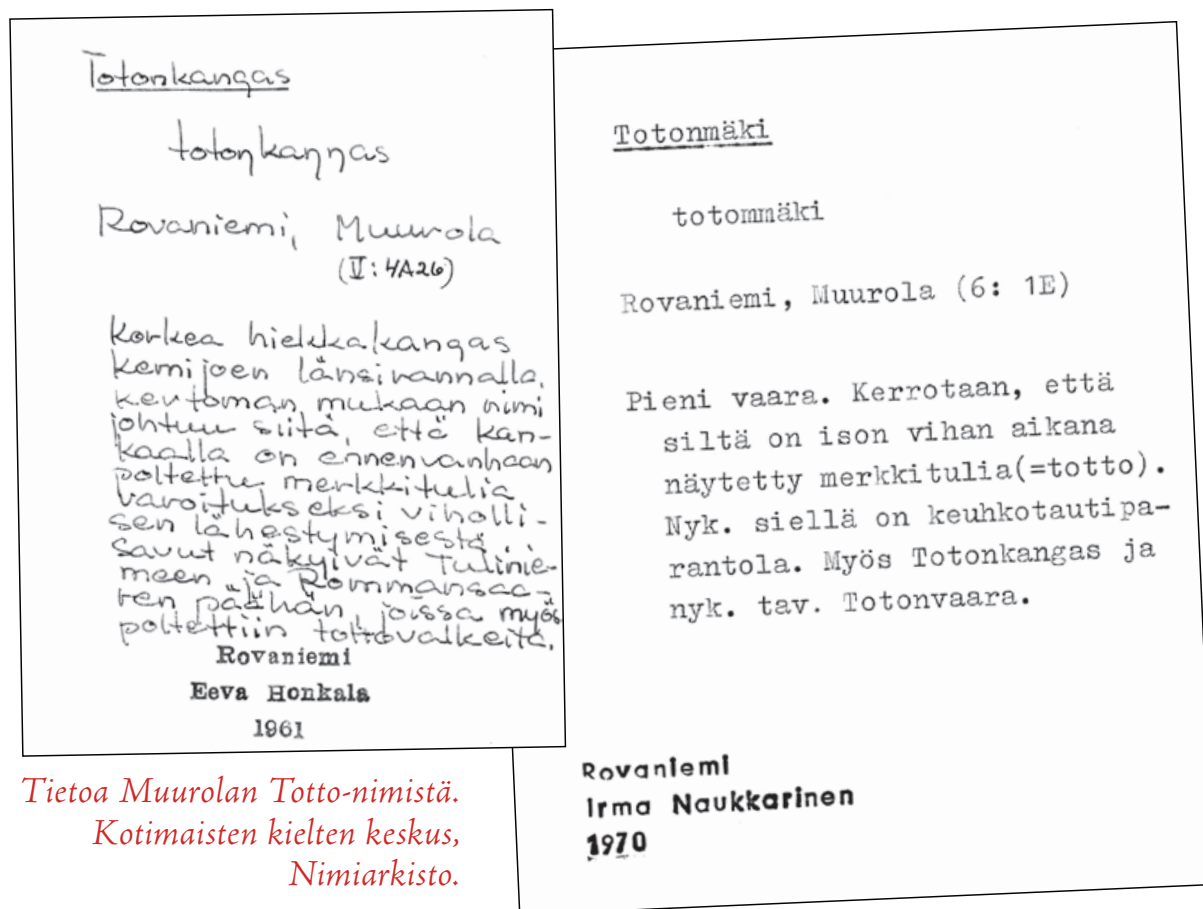
päässä, neljännen paikkaa ei voida enää varmuudella sanoa, viides Ounasvaaran päällä suurella kivirakalla nimeltään *Totonkallio* vastapäätä Rovaniemen kirkkoa. Ylempää jokivarressa ei tunetta enää muita tottoja.” Samaan yhteyteen Vahtola määrittelee kuuluvaksi myös Tervolan *Vahtiniemen*, Hirvaan *Merkkivaaran*, Muurolan *Totonvaaran*, *Vartiosaaren* Rovaniemen yläpuolella ja *Tulisaaren* Auttijoien suulla. – Arvioni mukaan tämä Fellmanin kuvaama tieto on siirtynyt myös alueen suulliseen perinteeseen.

NIMIARKISTON TIETOJA ROVANIEMEN TOTTO-NIMISTÄ

KOTIMAISTEN kielten keskuksen Nimiarkistoon on tallennettu koko maan nimistö, noin 2,7 miljoonaa nimilippua. Rovaniemen *Totto*-nimet ovat mukana. Edellä kuvauksessa mainittua nimeä *Totonkallio* ei ole kokoelmatiedoissa. Se on tullut tutuksi muiden lähteiden kautta. Nimestä *Tottorakka* on kolme kirjausta: KAUKO SARASTE (1951), PÄIVI LATVALA (1962) ja MARKETTA HARJU-AUTTI (1976). Kahdessa kirjauksessa on tieto merkkituloesta.

Tottorakka. Kauko Sarasteen (1951) ja Päivi Latvalan tallentamat tiedot (1962). Kotimaisten kielten keskus, Nimiarkisto.

Muualta Rovaniemeltä *Totto*-nimiä on tallennettu vain Muurolasta. Kolmen eri kerääjän eli nimestäjän tiedot ovat seuraavat: KAARINA HEIKKILÄ (1953) *Totonkangas*, EEVA HONKALA (1961) *Totonkangas*, IRMA NAUKKARINEN (1970), *Totonkangas*, nyk. *Totonvaara*, *Totonmäki* ja HELENA PIIROINEN (1984), *Totonvaara*, *Totonmäki* (rekisterinimi). **M**uurolan *Totto*-nimet tuo esille myös SUSANNA RUNTIN Muurolan historiassa (1991).

Uudet Totto-nimet

NIMISTÖNTUTKIMUKSESSA on osoitettu, että paikannimet ovat usein pohjana myöhemmissä eri kohteiden eli paikkojen ja muidenkin tarkoitteiden nimissä. Tällaisia kutsutaan tutkimuksessa yleisesti liitynnäisiksi ja siirrynnäisiksi, joissa osa nimestä tai koko nimi siirtyy toiseen tehtävään eli saa uuden tarkoitteen. Esimerkkinä on luontonimi *Koivuniemi*, joka on siirtynyt myös talonnimeksi, mahdollisesti myös sukunimeksi. Seuraavassa tulevat esille Rovaniemen ja Muurolan *Totto*-nimien pohjalta syntyneet ja otetut uudet nimet:

Teoksessa OH Maailman paras Ounasvaaran hiihtoseura (2007) kerrotaan *Totorakan* korottamisesta 1987 kahdeksalla metrillä. Pitkän keskustelun jälkeen tehty muutos teki paikasta FIS-kelpoisen kansainväliset mitat täyttävän laskettelurinteen. Sen laelle on rakennettu kotaa muistuttava lähtörakennus. Rinteen nimeksi tuli Lapin Kansa -lehden järjestämässä kilpailussa *Tottorinne*.

Kotisivuillaan Ounasvaaran hiihtoseura ei kuvaa itse *Tottorakkaa*, vaan kertoo seuraavasti: ”Tottorakan rinteet ovat profiililtaan päärinteitämme huomattavasti haastavampia niin pinnanmuotojen kuin jyrkkyydenkin puolesta.”

Korotettu *Tottorakka* ja sieltä lähtevä rinne ovat ehtineet tulla laskettelijoille tutuksi monen vuosikymmenen ajan. Näin myös nimi on säilynyt käytössä ja muistissa. Se edustaa pitkää historiaa muiden nykynimien, Rendin Lumimaa, Snow Park ja Freeride, rinnalla. Se on hyvä osoitus vanhan ja uusien nimien rinnakkainolosta.

Saarenkylässä on Lankkutiestä eroava *Totonpolku*. Rovaniemen kaavoitustoimiston mukaan tältä osin kaava on kuulutettu voimaan 27.8.1979. Nimenannon tilanteesta eli nimen ehdottajasta ei ole kirjauksia Rovaniemen maalaiskunnan eikä kotiseutuyhdistyksen asiakirjoissa. Nimenantoperusteena on kuitenkin pidettävä paikalla asunutta maanviljelijä HERMAN KOURIA (1889–1970), joka on kutsuttu Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry:n ensimmäiseksi kunniajäseneksi 1960. Herman Kourin monipuolista suullista perinnettä on tallennettu eri tavoin (Totto IV, Totto VI ja Totto XI). Se tulee esille myös tämän artikkelin sanatiedoissa (ks. s. 19). – Tällaisia kaavanimiä kutsutaan muistonimiksi. Huomiota kiinnittää se, että nimessä ei ole etu- eikä sukunimi, vaan yhdistyksen nimestä otettu genetiivimäärite *Toton*.

Murolassa *Totto*-paikannimet ovat saaneet useita liitynnäisiä ja siirrynnäisiä. Rovaniemen seurakunnan historian (1982) mukaan poikien partiolippukunta *Totopartio* on perustettu 1962. Kylässä oli 1985–2007 kauppa, jonka nimi oli *Toto Market Muurola*. Kauppias EINO KONTKASEN kertoman mukaan nimen taustana olivat paikannimet *Totonvaara* ja *Totonkangas*, ei veikkauksen *Toto*.

Rovaniemen maalaiskunta rakennutti 1995 tekemänsä päätöksen mukaan Muurolaan urheiluhallin, *Tottohallin*, joka valmistui 1996. Sen seinään tilattiin vuonna 2000 taiteilija RISTO IMMOSEN reliefi *Tottotulet* (ks. s. 13).

Muurolan Totto-halli. Kuva Markku Leskinen 23.8.1996. Lapin Kansan arkisto.

Murolassa on nykyisin pienen alueen postiosoite, 97145 *Totonvaara*. Kylässä on myös on kaavanimi *Totontie*.

Rovaniemen kaupungin kaavatoimiston antaman tiedon mukaan alueen kaava on kuulutettu voimaan 19.10.1998.

YRITYSNIMI TOTO LÄHTÖISIN TOTTO-NIMESTÄ

Tässä yhteydessä on syytä ottaa esille myös Rovaniemellä toiminut Toto-niminen liikeyritys. MARJUT VON GRAEVENITZ, o. s. RAUVALA kertoi seuraavasti: ”Koskikatu kuudessatoista oleva isäni JORMA RAUVALAN rakennuttama talo valmistui 1940-luvun puolivälin tienoilla. Hän perusti siihen Toto-baarin 1950-luvun lopulla. Nimi uuteen baariin (kahvila-ravintola) tuli tutusta TOTTO-nimestä. Isäni mielestä Toto oli helppo lausua, ja nimihän oli kaikille jo jotenkin tuttu. Vähitellen sitten perustettiin leipomo ja konditoria. Toton Monttu oli enemmän ajateltu nuorisoa varten, mutta vähitellen leipomo laajeni sen tiloihin ja Monttu lopetettiin.” - Saman taustan eli nimen helppouden tavoitteen, kertoi myös MATTI RAUVALA. Paikka oli tunnettu ja monipuolinen liikeyritys, jossa baari oli erityisesti nuorten suosiossa. Toiminta loppui kokonaan 1990-luvun alussa ja talo purettiin. (Ks. Nuoruusmuistot s. 102–157.)

Kotiseutuyhdistyksen asiakirjatiedoissa *Totto*-nimen ja Toto-yritysnimen yhteys ei tule millään tavalla esille. Nimen yleinen tuttuus yrityksen perustamisen aikaan on tullut todennäköisesti siitä, että yhdistyksen jäsenhankinta oli 1950-lu-

Toton konditoria - tulitikkurasian etiketti.

Kuva Marjut von Graeneveltz.

vulla vilkasta ja perustettavaa museota varten kerättiin rahaa ja esineistöä. Rovaniemen elokuvateattereissa esitettiin alkukuvina mainoksia, joissa kehoitettiin lahjoittamaan *Totto ry:*lle erityisesti museotoimintaa varten. Kotiseutuyhdistystä ja sen museota ja nykyaikaista kahvila-ravintolaa ei tiettävästi ole pidetty yhteenkuuluvina, vaikka niiden nimet muistuttavat toisiaan.

Helposti muistettavana ja taivutettavana Toto-yritysnimi sopi hyvin käyttöön, vaikka sillä ei ollut varsinaista merkityssisältöä. Se toimi sellaisenaan nimenä. Uusien vierassanojen ja kirjainsanojen tapaan se ei mukautunut astevaihteluun, vaan sitä taivutettiin Toto : Toton : Toto(s)sa jne., samoin kuin esimerkiksi sanoja *auto auto: auton : auto(s)sa* ja *mopo : mopen : mopo(s)sa* jne.

– Tilanteen ja tarpeen mukaan nimen yhteydessä käytettiin toista, täsmentävää osaa, esimerkiksi Toton konditoria.

♦ KOTISEUTUYHDISTYKSEN KOKO NIMI ♦

KOLMIOSAINEN NIMI

PERUSTETUN yhdistyksen koko nimeksi tuli *Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto*. Rekisteröinnissä 16.10.1951 siihen tuli lyhenne r.y. Vuoden 2013 sääntöuudistuksessa lyhenteen pisteet jätettiin pois. Nimessä yleisnimi eli appellatiivi *totto* siirtyi osaksi erisnimeä eli propria. Se kirjoitettiin isolla alkukirjaimella. Tuossa kokonaisuudessa *Tottoa* voidaan pitää varsinaisena päänimenä, jolle *Kotiseutuyhdistys* ja *Rovaniemen* ovat yhdistyksen laatua ja aluetta selittäviä ja rajaavia määritteitä. Tästä kertoo se, että sitä on heti toiminnan alussa jäsenkorteissa ja lehti-ilmoituksissa ja muissa yhteyksissä se on kirjoitettu toisenlaisella ja isommalla kirjoitusasulla kuin muuta nimeä. Näin on tehty myös vuosikertomusten kansissa käsin kirjoitettuna. *Totto*-nimen käyttöönotto ennakoi sitä, että nimeä voidaan käyttää myös yksin, ilman määritteitäkin, vaikka selviä suunnitelmia toiminnan alussa ei heti voinutkaan olla. – Alusta pitäen yhdistykselle oli haluttu nimi. Olisihan se voinut olla yksinkertainenkin, esimerkiksi Rovaniemen kotiseutuyhdistys.

*Yhdistyksen
tunnukseksi
valittu sinetti ja
nimen kirjoitus-
asu jäsenmaksu-
kuitissa.
Totto ry:n arkisto.*

Nimen ensimmäisen kirjoitusasun suunnittelijasta asiakirjoissa ei ole tietoa. Se on otettu painettuna käyttöön samaan aikaan kuin sinettimerkki, ”jonka käyttöä varten taiteilija PENTTI MAATELA jäljensi ja laati siitä samalla yhdistykselle merkin.” (Totto I, 5–7.) Mahdollisena voitaneen pitää sitä, että myös yhdistyksen nimen kirjoitusasu on Pentti Maatelan tekemä.

Leimasin otettiin käyttöön 1950-luvulla. Sillä vahvistettiin esimerkiksi lähtevät kirjeet allekirjoituksen yhteydessä. Siinä *Totto*-nimi on kirjoitettu samankokoisena kuin muukin nimi. Tämä asu siirtyi sitten myöhemmin kokonaisuuteen, jossa viivan yläpuolella on fraktuuralla *Totto*.

**Kotiseutuyhdistys
Rovaniemen Totto r.y.**

TOTTO-NIMEN ESILLÄ OLEMINEN

YHDISTYKSEN toiminnassa eli *Totto*-nimen alkuperä tulee esille usein esimerkiksi Marjetanjuhlien avaussanoissa. Vietettäessä yhdistyksen 40-vuotisjuhlaa puheenjohtaja Esko Pernu totesi, että yhdistyksen perustamista on pidettävä ”tottotulen loimuna historian taivaalla”, saman hän kertoo myös Marjetanpäivän tervehdyksessään yhdistyksen perustamisen 50-vuotisjuhlan yhteydessä (*Totto* XVI, 7–9).

Vuoden 1980 Marjetanjuhlan juhlapuheen piti teol. tri ESKO I. KÄHKÖNEN teemanaan ”Tottoviestejä paljasjalkaisille ja junantuomille”. Puheensa lopussa hän tuo tottoviestien merkitystä nykypäivään seuraavasti: ”Pyrimmekö iskemään tulta elämää suojelevien ihanteiden ja ihmisiä yhdistävien asioiden puolesta? Sen viestin soisi näkyvän totonkannalta totonkannalle niin paljasjalkaisille kuin junantuomille rovaniemeläisille kauas Kemijoelle ja Ounasjoelle. Itsekkäät tavoitteet vahvistavat epäkulttuurin varjoja. – Eläköön kotiseutu ja sen kulttuuri eri vivahteineen, eläköön isämaa ja ihminen.” (*Totto* XIII, 95–98.)

Yhdistyksen toiminnan alkuvaiheessa *Tottorakka* on ollut esillä. Vuosikertomuksen mukaan sieltä lähetettiin 8.9.1957 radio-ohjelma; haastateltavana oli johtokunnan jäsen ANTTI RUOKANEN ja haastattelijana rouva RAUTIO. Nauhoitetta tilaisuudesta ei ole.

TOTTOTULEN KUVA

SEURAAVAKSI on kysyttävä, miten yhdistyksen nimen tottotuli näkyy kuvana tai kuvina yhdistyksen viestinnässä. *Totto I* -julkaisussa (1952, 5–7) puheenjohtaja Matti Perunka kertoo seuraavasti: ”Näiden alkutoimenpiteiden jälkeen yhdistyksessä otettiin esille myös kysymys oman merkin hankkimisesta, sillä sellainen katsottiin tarpeelliseksi mm. jäsenkortteja varten. Merkkiluonnoksia saatiinkin useampia, joissa piirtäjät luonnehtivat merkkiin, miltei poikkeuksetta jonkinlaista tottoa, tulisohtua, mutta yhdenkään niistä ei katsottu tulkitsevan juuri sitä tarkoitusta, mitä yhdistys merkissä kaipasi.”. Tämän jälkeen päädyttiin siihen, että merkiksi otettiin pitäjänsinetti (ks. s. 27–28). **T**ottotulen näkymisestä voi kuitenkin ottaa esille kaksi erilaista tilannetta: tuli on näkynyt tavallaan 1950- ja 1970-luvulla sekä 1980-luvun alussa ja näkyy liekkeinä vuodesta 2012 lähtien.

Vuosikertomusten kannet

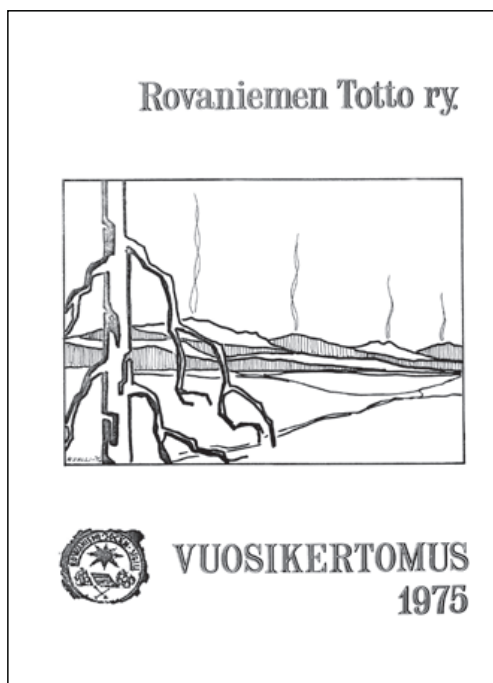
Yhdistyksen vuosikertomukset ovat vuodesta 1956 erikseen nidottuja monisteita, joissa on kuvallinen kansi. Niissä melkein kaikissa on kuvituksena pitäjänsinetti (ks. seuraava luku) ja sen lisäksi jokin valokuvakopio, piirros ja myöhemmin liimattuja valokuvia. **T**uliaihe, oikeammin tulesta nouseva savu, on ollut esillä vuosikertomusten kannessa yhteensä 15 kertaa. Vuosina 1956, 1957, 1968, 1970–1974 kannen kuvana on myös maisemapiirros, jossa on kuvattu vaarojen lailta nousevia savuja. Tulta ei ole näkyvissä, ainoastaan savu, joka voidaan tulkita merkkisavuksi.

Piirtäjää näissä ei mainita. Vuosina 1975–1982 kansilehden ainoa kuva on kehyksissä piirrettynä edellisen kaltaiset kuvat vaarojen laelta nousevista savuista. Piirtäjän nimeksi on kirjattu M. VALLI.

Liekkikuvioinen pöytästandaari

Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry:llä on vuodesta 2012 lähtien ollut käytössään OIVA MUSTOSEN suunnittelema marmorijalkainen pöytästandaari, jota Marjetanjuhlassa jaetaan hyväksytyjen sääntöjen mukaan Totto ry:n toiminnassa ansioituneille henkilöille ja yhteistyötahoille.

Standaarin selityksessä sanotaan: ”Pöytästandaarin vihreässä kentässä on neljä keltaista heraldista liekkiä, jotka kuvaavat lähialueella sytytettyjä merkkitulia, tottoja.” Standaari on esillä yhdistyksen kokouksissa ja juhlatilaisuuksissa. Vuoden 2019 loppuun mennessä noita standaareja on jaettu 40 kappaletta. Vuonna 2021 niitä jaetaan kymmenkunta.

*Vuosikertomus 1975.
Savuja tottotulista.
Piirros M. Valli.
Totto ry:n arkisto.*

*Neljä tottoliekkiä,
Oiva Mustosen
suunnittelema
standaari.
Kuva Rainer
Hiuspää.*

♦ NIMEN KÄYTÖN VAIHTELUA ♦

NIMEÄ Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry on alusta alkaen käytetty ja käytetään eri tavoin. Näitä tapoja voidaan kuvata seuraavasti:

VUOSIKERTOMUSTEN KANSILEHDILLÄ

KUTEN edellä tottotulen yhteydessä tuli esille, että vuosikertomuksissa on erilliset kansilehdet vuodesta 1956 lähtien. Niissä on yhdistyksen merkiksi 7.9.1951 otettu pitäjänsinetti, jokin kuva-aihe, yhdistyksen nimi ja kertomusvuosi. Yhdistyksen

nimeä on kirjoitettu lyhempään asuun niin, että nimen alkuosa, *Kotiseutuyhdistys*, on jätetty kokonaan pois. Käsien kirjoitettuna nimi on mukaillut esimerkiksi jäsenkortissa ja kiitoskortissa olevaa painettua asua niin, että *Totto* on isommalla kuin muu nimi.

Tekstinkäsittelyohjelmaa kirjoittamisessa on käytetty vuodesta 1975 lähtien. Tällöin *Totto*-nimi ei enää ole fraktuuralla eikä isompana kuin muu nimi. Näin on tehty vuoteen 2004 saakka. Poikkeuksen muodostavat vielä vuodet 1989–1994, jolloin nimi on jälleen kirjoitettu välillä fraktuuralla tekstinkäsittelyohjelmaa käyttäen, kuitenkin ilman *Kotiseutuyhdistys*-osaa. Näissä samoissa myös otsikko Vuosikertomus on kirjoitettu fraktuuralla.

Tämä lyhempi nimiasu, ilman *Kotiseutuyhdistys*-osaa, on kirjoitettunakin tullut tutuksi jäsenille vuosien varrella, koska asiakirjojen mukaan vuosikertomuksia on monistettu jaettavaksi kokouksissa. Vuosikertomusten kannessa yhdistyksen koko nimi on vasta vuodesta 2005 lähtien. Vuosikertomusten teksteissä heti ensimmäiseltä sivulta alkaen nimi on kirjoitettu kokonaan.

Totto-nimi yksin

YHDISTYKSEN toiminnan alussa on muutamia lehti-ilmoituksia, jossa ei ole koko nimi, vaan *Totto* fraktuura-asuisena, esimerkiksi lehden kokousilmoituksissa. Elokuussa 1952 johtokunta päätti, että yhdistyksen tulevan julkaisun nimi on *Totto*. Nimen jälkeen on lisätty roomalaisella numerolla merkitty järjestysnumero, *I*, *II*, *III* jne.

Pöykkölän museotila merkittiin maarekisteriin 14.10.1968 ja muodostettiin yhdysnimi *Totto-Pöykkölä*. Tämä nimi mainitaan vuosikertomuksissa rekisteröinnin jälkeen, ei kuitenkaan säännöllisesti. Ostohetkellä 19.12.1957 tilan nimi oli *Liitos-Pöykkölä*.

Yhdistyksen myyntituotteissa fraktuura-asuinen *Totto* yksin on ollut toiminnan alusta alkaen. Ensimmäisen kerran se oli *Totto*-julkaisun kannessa (1952). Nimen alkukirjain on koristeellinen, vinjetti. Myöhemmin ovat tulleet *Totto*-kalenteri (2003–), *Totto*-koru (2016–) sekä Avaimet-tuoteperheessä *Totto* Rovaniemi (2020–). Kampanisista on käytössä nimi *Pöykkölän* kampanisut, rasiassa yhdistyksen koko nimi, *Kirppu*-tuotteissa (2018) on tekstilogo **Rovaniemen kotiseutumuseo**, ilman *Totto*-nimeä.

Pääsylippuna otettiin kesällä 2019 käyttöön pyöreä sininen tarra. Sen suunnitteli HIILJA PALONIEMI. Tarrassa on keskellä fraktuura-asuinen *Totto* ja sen reunoilla tekstit Rovaniemen kotiseutumuseo ja Local Heritage museum. Sama kuva on käytössä myös yhdistyksen facebookissa profiilikuvana. Syksyllä 2019 käyttöön tulleissa huomioliiveissä on *Totto* yksinään. – Tuotemerkin *Totto* rekisteröinnistä on ollut puhetta, mutta 26.8.2020 johtokunta päätti, että merkkiä ei rekisteröidä.

Yhdistyksen ja museon toiminnasta puhuttaessa on yleisesti käytössä pelkkä *Totto*-nimi, esimerkiksi kotisivuilla: Mitä *Totto* tekee? Yleisesti nimeen voidaan lisätä lyhenne ry, jos ei käytetä yhdistyksen koko nimeä.

MEKAANISTEN kirjoituskoneiden aikana kirjasinlajin erottaminen nimessä ei ole ollut mahdollista. Alkuperäinen nimiasun käyttö säilyi kuitenkin esimerkiksi painetuissa pääsylipuissa vuoteen 2019 saakka. Muutos oli mahdollista sitten, kun erilaiset tekstinkäsittelyohjelmat tulivat käyttöön. Kokonaisuus *Totto*-nimi ja sen alla viivalla erotettuna yhdistyksen koko nimi fraktuuralla on tullut käyttöön 2010-luvun alussa. *Totto*-julkaisun takakannessa se on ensimmäisen kerran 2012 numerossa *Totto XIX* samoin vuoden 2014 toimintakertomuksen kannessa.

Tässä kokonaisuudessa aikaisemmin yksin käytössä ollut *Totto* fraktuura-asussa siirtyi tavallaan otsikoksi ja sen alle, viivalla erotettuna koko nimi kirjoitettiin fraktuuralla, samoin kuin leimasimessa. Kirjoitusasun perinne oli lähtöisin toiminnan alusta alkaen, kuten aikaisemmin on tullut esille. Tässä isompi *Totto*-nimi, varsinainen päänimi, voidaan hahmottaa tekstilogoksi, jossa on vinjetti, koristeellinen alkukirjain. Viivan alla on yhdistyksen koko nimi. – Myös kokonaisuus voidaan hahmottaa logoksi. – Huomiota kiinnittää se, että muutokseen suunnittelusta ja käyttöön ottamisesta ei ole mitään mainintaa yhdistyksen asiakirjoissa.

Yhdistyksen tekstilogo 2010-luvulla.

Kokonaisuutta alettiin käyttää kaikissa yhteyksissä, joihin yhdistyksen nimeä tarvitaan, asiakirjoissa, esitteissä, kirjekuorissa jne. Rovaniemen Wanhoille Markkinoille tehtiin 2012 iso ruskeasävyinen kyltti, jota on käytetty muuallakin. Värejä on ollut käytössä musta ja ruskea, joista musta on ollut yleisempi.

Käyttöön tulivat säädettävät sähköiset versiot (pdf ja jpg), Kotisivuilla kokonaisuus oli punaisena vuodesta 2013 lähtien, jolloin omat kotisivut tulivat käyttöön. Punainen väri otettiin taustakuvan rakennuksista.

YHDISTYKSEN MERKIKSI PITÄJÄNSINETTI

VANHAA pitäjänsinettiä voidaan pitää yhdistyksen ensimmäisenä merkinä. Kuten edellä (ks. s. 24) tuli esille, toiminnan alussa oli pyydetty merkkiluonnoksia, mutta niitä ei pidetty sopivina. *Totto I* -julkaisussa (1952, 5–7) Matti Perunka jatkaa: ”Siksi päätettiin ottaa selville se, onko enää mahdollista saada yhdistykseen merkkiin vanha Rovaniemen pitäjänsinetti, sillä sellaisen olemassaolo tiedettiin. Sinetti löytyikin Valtionarkiston kokoelmista, jossa se oli lakkaan painettuna erään 1700-luvun manttaaliluettelon yhteydessä. Tämän asiakirjan olivat laatineet rovaniemeläiset talonpojat sekä piirtäneet sen alle nimikirjoituksensa ynnä lyö-

*Yhdistyksen merkiksi 4.9.1951
valittu pitäjäsineti.*

den Jatuli-julkaisujen kannessa esiintyvän logon on suunnitellut Kemin seurakunnan hopeisen lakkasinetin pohjalta HANNU K. VAINIO. – Tuota yhteyttä ei Totto ry:n asiakirjoissa mainita, mutta sitä voitaneen pitää mahdollisena.

Pitäjänsineti on ensimmäisen *Totto*-julkaisun kannessa (1952) ja sen jälkeen kaikkien myöhempien julkaisujen kannessa. Sen alkuperä selitetään julkaisujen kansiaukeamalla.

Sinettimerkkiä on säännöllisesti käytetty julkaisujen lisäksi seuraavissa yhteyksissä: jäsenkortit, kiitoskortit, kirjeet, kirjepaperit, yhdistyksen ja museon esitteet, kunniakirjat, pääsyliput ja muut myyntiliput, Marjetanjuhlan käsiohjelmat, isot lehtien tapahtumailmoitukset, Totto-kalenteri ja Pöykkölän kampanisujen rasia.

Vuosikertomusten kansissa sinetti on ensimmäisen kerran vuonna 1956, josta lähtien kertomuksissa on kuvalliset kansilehdet. Näitä on tietojen mukaan monistettu jäsenille kokouksiin. Tätäkin kautta merkki on tullut tutuksi yhdistyksen merkinä. Käyttö on säännöllistä vuoteen 1996 saakka, jonka jälkeen se jäi pois. Poikkeuksen muodostavat vuosien 2001 ja 2015 toimintakertomuksien kannet.

MUUTOKSET

YHDISTYKSEN piirissä on 2010-luvun keskivaiheilta lähtien ollut keskustelua nimen fraktuura-asun eli tekstilogon muuttamisesta ja sinettimerkin käytöstä. Muutoksen tekeminen oli esillä vuoden 2019 toimintasuunnitelmassa.

Viestintätoimikunta valmisti asian johtokunnalle. Se pyysi Suunnittelutoimisto Tammikuusta graafikko MINNA KURTTILALTA uusien tekstilogojen ehdotukset. Mukaan tuli myös tuolloin tarpeellisenä pidetty Rovaniemen kotiseutumuseon oma logo, josta tehtiin myös englanninkielinen versio. Yläosan fraktuura-asu säilytettiin, yhdistyksen ja museon nimi kirjoitettiin toisenlaisella kirjasintyyppillä. Johtokunta hyväksyi 27.5.2019 logoehdotukset kokouksessaan ja määritteli niiden

neet lakkaan pitäjäsinetin. Sieltä sen jäljensi yhdistykselle rovaniemeläinen taiteilija Pentti Maatela ja laati siitä samalla yhdistykselle merkin.”

Valinnassa ja päätöksessä käytetään merkki-sanaa, eikä esimerkiksi sanaa tunnus, koska kyse ei ole liekistä eikä liekeistä, jotka kuvaisivat yhdistyksen nimen merkkituloa. Sana logo ei vielä 1950-luvulla ollut yleisessä käytössä.

Sinetin valinnan taustalla on mahdollisesti ollut esimerkki läheltä. Kemin Kotiseutu- ja museoyhdistys on perustettu 1938. Kotisivuillaan se kertoo, että vuodesta 1949 lähtien ilmestynei-

käyttöpaikat yksityiskohtaisesti. Näitä kahta, yhdistyksen ja museon logoa, käytettiin vuoden 2021 alkuun asti. Johtokunta teki 18.2.2021 uuden päätöksen, jonka mukaan yhdistyksellä on *Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry*:n virallinen, johtokunnan vahvistama logo. Sitä voidaan käyttää näillä kahdella eri värillä painettuna: mustana ja keltaruskeana. Näistä musta on yleisempi.

Kotiseutuyhdistys viettää 70-vuotisjuhlavuottaan vuonna 2021. Yhdistyksen logosta Minna Kurttila on täydentänyt juhlavuoden logon, joka päätettiin ottaa käyttöön 18.2.2021.

Käsitellessään logo- ja merkkiasioita kokouksessaan 27.5.2019 johtokunta päätti, että pitäjänsinettiä käytetään vastaisuudessa entistä vähemmän, vain seuraavissa painetuissa tuotteissa: *Totto*-julkaisut, *Totto*-kalenteri, kunniakirja ja todistukset, ottaen huomioon todistuksen luonne.

Yhdistyksen nykyinen logo

Yhdistyksen juhlavuoden logo

KÄYTÖSSÄ EDELLEEN KOLME MERKKIÄ

PÄÄTTÄESSÄÄN 27.5.2019 ja täsmentäessään 18.2.2021 päätöstään käytössä olevista yhdistyksen merkeistä Totto ry:n johtokunta piti voimassa kolmen eri merkin käytön, mutta määritteli niiden käyttöpaikat täsmällisesti. Ensimmäisenä, tietoisesti merkiksi otettu pitäjänsinetti on edelleen painotuotteissa, yhdistyksen tekstilogo kaikissa yhteyksissä ja liekkikuvio huomionosoitusten pöytästandaarissa.

Lähteet

ARKISTOT

Kotimaisten kielten keskus www.kotus.fi

Nimiarkisto, Rovaniemen paikannimikokoelman *Totto*-nimet.

Rovaniemen kaupungin Arkistopalvelut 20.4.2021, Rovaniemen maalaiskunnan teknisen lautakunnan pöytäkirja 6.10.1995 § 86.

Suomen murteiden sana-arkisto, *totto*-sanan tallenteet Rovaniemeltä.

Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry:n yhdistysarkisto 1951–2021.

Lapin maakuntamuseon arkisto.

SANAKIRJAT

Kielitoimiston sanakirja www.kielitoimistonsanakirja.fi

Nykysuomen sanakirja 1–3. Lyhentämätön kansanpainos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 1973. WSOY. Helsinki

Suomen sanojen alkuperä 1–3 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Helsinki. (1990–2000).

Vuorela, Toivo Kansanperinteen sanakirja 1979. WSOY. Porvoo.

MUU KIRJALLISUUS

OH *Maailman paras*. toim. Leena Jääskeläinen.

Ounasvaaran hiihtoseura 2007, 248–249.

Totto I–XX, *Totto*-kalenterit 2002–2021. Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry:n julkaisuja. Rovaniemi. 1952–2017.

Nimistöntutkimuksen perusteet 2008: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Tietolipas 221. Helsinki.

Pulkamo, Seija: Rovaniemen seurakunnan historia. *Työ lasten ja nuorten parissa*. Rovaniemen seurakunta. 1982. 165.

Runtti, Susanna: *Murolan historia*. Rovaniemen maalaiskunnan kotiseutu- ja kultuurilautakunta. 1991. 16.

Vahtola, Jouko: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty*. Nimistö-tieteellinen ja historiallinen tutkimus. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. 1980. 277–281.

Vahtola, Jouko: Rovaniemen historia vuoteen 1721. *Kotatulilta savupirtin suojaan*.

Totto - muinainen merkkitulo. Rovaniemen kaupunki, Rovaniemen maalaiskunta, Rovaniemen seurakunta. 1996. 141.

KOTISIVUT

Kemin kotiseutu- ja museoyhdistyksen kotisivut keminkotiseutujamuseoyhdistys.fi
Luettu 25.1.2021, Sivut eivät ole enää käytössä.

Tottorakka ja Tottorinne www.ounasvaaranhiihtokeskus.fi Luettu 5.3.2021

TIEDONANNOT

Murolan Toto Market

Eelis Kontkanen puhelinkeskustelu Matti Ansalan kanssa 23.2.2021.

Toto-yritysnimi Matti Rauvala, puhelinkeskustelu 24.2.2021 ja

Marjut von Graevenitz, o. s. Rauvala puhelinkeskustelu 25.2.2021.

Totonpolku ja Totontie

Rovaniemen kaupungin kaavoitustoimisto, Sakari Manninen 9.3.2021 ja 10.3.2021.

Totto-halli

Rovaniemen maalaiskunnan teknisen lautakunnan päätös urheiluhallin, "Totto-hallin", rakentamisesta 6.10.1995 § 82.